

## **UYOTOCHIL AJ IL KUXTAL, ETEL A ANATOO'**

### **JUNB'EL TUKUL UYOTOCHIL U TUSA'ANIL 161-2020**

**Ulu'umil T'anil, ka' ti ka'k'äl ti u wäkp'eel ujil ajaab' 2020**

## **LE'EK UYIX ILB'EEB' UYOTOCHIL AJ IL KUXTAL, ETEL A ANATOO'**

### **TAN UYAD'IK**

Le'ek Uju'umil T'anil tii Ukuuchil Kuxkinb'eeb' Muk'il T'an Ulu'umil T'anili tan utz'eek eeltab'äl b'iki ti ke'en a jujunp'eel Uyotochil meyaja kuntal uka'a ti umeyaj Ukunle'eb', le'ek b'e uka'a umeyajte Tulakal uayaj meyajil Uyotochili, ub'ensab'äl taanil, umeyajte, b'aalo' xan ukäxtik b'iki ka ub'ete' Tulakal a meyaj a ket etel Uyotochili. Le'ek ujunmuuch'il Muk'il T'an, tan utz'eek a walak ilik uyad'ik a Uju'umil T'anil tii Ukuuchil Kuxkinb'eeb' Muk'il T'an etel ulaak' muk' t'an, le'ekoo' uyaj Tz'aj T'anilo'o yan ti'ijo'o' a tz'aj anata ka b'etab'äk b'aalo' xan ka tz'ab'a'anäk b'etab'äl ich junpaaytak meyajil etel Tulakal tub'a tan utalel a yanoo' umuk'oo' tu pach umeyajb'äl;ub'ensoo' taanil jab'ix xan uyilb'eeb' umeyajil utak'inil, ti wetlu'umal wa xan Tulakal a jed'eek upaatal utälb'a'anäl, tanak ukänäntab'a'anil etel umeyajil ti'ijakoo' etel xan ka junb'etab'aanik utukulil, utoj kinb'eeb' tzikb'al etel ulaak tak muk'ilt'an a ket etel umeyajb'eeb', jab'ix umuk' t'ana;

### **TAN UYAD'IK**

Le'ek Uyanil Muk' ool tan utz'eek, ti a Kunleeb', jab'ix ti yan ub'etiki yok'lal ukänäntab'eeb' umen ukuxtal ti wetlu'umala etel xan umeyajb'äl utzik ich ketil, b'el uka'a meyajb'a'anäl tu pach Uyotochil Aj Il Kuxtal, Etel A Anatoo' etel xan uyilmeyajil a yanoo' umuk'illoo' a mucha'anoo' wa xan ma' mucha'ana tu junalil tukul, Tulakal xan a walak ukänäntik u toj ool etel utz'äkb'äloo', ka toj oolb'ok uki'il kuxtal ti wetlu'umal jab'ix utukul b'aalo' xan ukuntal eteloo' ulaak'. Le'ek Uyotochil Aj Il Kuxtal, Etel a Anatoo', yan ti'i ka ub'enes tiki' Tulakal uki'il kuxtal, naatb'äl ad'a'a jab'ix utojkinb'eeb', ukänäntab'eeb', uyilb'il meyaj etel up'isb'il utukul uyotochil meyaj ti il kuxtal ti tulakal a kaja, le'ek Uyotochil Aj Il Kuxtal, Etel a Anatoo' yan uwichil umeyaj,umuch'kintik, ub'ensik taanil umeyajb'äl ukuxkinb'eeb', uwichil b'iki ka' meyajb'aanik, utojil tukul, a meyaj ak'ab'etab'aanäk ti'i ka k'ub'a'anäk anat ti il kuxtal ti tulakal a kaja ti'i xan ka tz'oksab'a'aniki a tan aalb'äli, le'ek Uyotochil Aj Il Kuxtal, Etel a Anatoo' yan ti'ijoo' uwichil ti ka' umeyajtoo' tulakal b'aalo' xan utz'aoo' tulakal up'is jab'ix tu yad'ikoo' umuk'il, utz'aj b'etab'eeb'al muk'il etel ulaakoo' muk' t'an ti meyaj, jab'ix uketil meyaj, etel a k'oja'aanil, le'ek Uyotochil Aj Il Kuxtal, Etel a Anatoo', ich ket etel ulaak' ukuuchil meyaj ti'i lik etel xan ulaak'oo' a ke'eno', tzaj uye'ekoo' utojkinb'eeb' etel uwichil umeyajb'eeb' a tzaj ti'i ka paatak känänb'a'anil a kaja.

## TAN UYAD'IK

Le'ek jab'ix ti ke'en ichil Umuk'il ti kånän meen tz'ub' etel ix tz'i' chu' b'aalo' xan ch'ajomoo' le'ek a Kunle'eb'e yan ub'etik up'isil uyutzkinb'e'eb'al, uyilb'e'eb'al etel tulakal b'aalo' xan upach xok a ki' ti'i ukånänb'eeb'al aj meen tz'ub' etel ix meen chu' b'aalo' xan a ch'ajomoo'; mentäkä tzaj utz'ab'a'anäl le'ek ad'a'a junb'el tukul uyotochil, le'ek yan tak a muk't'an ti'i tulakal a tzaj ti'i a kunle'eb'ala;

## MENTÄKÄ:

Le'ek umeyaj a Jätzil Muk' T'ana jätzil 194 a) etel f) ti Uju'umil T'anil tii Ukuuchil Kuxkinb'eeb' Muk'il T'an etel uwichil uyanajeeb' a Jätzil Muk' T'ana: 27 uju'um a), f) etel m) Utojkinb'eeb'al ju'um u tusa'anil 114-97 ti Umuk'il Ujunmuuch' T'an; 4, 9 chuma' ket a) etel 58 ti Utojkinb'eeb'al ju'um u tusa'anil 90-97 ti Uyanil muk' ool etel 54 ti Utojkinb'eeb'al Uyanil Umukt'an ju'um u tusa'anil 27-2003, ti Umuk'il ti kånän meen tz'ub' etel ix tz'i' chu' b'aalo' xan ch'ajomoo', tulakaloo' ti'i Ukuuchil Kuxkinb'eeb' Muk'il T'an;

## TZIKB'ALB'ÄL UPACH

**Utz'ab'äl ad'a'a:**

**JUNMUUCH' T'AN TI'I KA' ILB'A'ANÄK A KÄNÄNB'AJIL TI'IJOO' A CH'AJOMOO' ICHIL UKUUCH AJ K'OJA'AN**

## UKAJEEB' I

### **UWICHIL MEYAJB'EEB' ETEL UCHULTOJKINB'EEB'OO'**

**Jun jätzil. Uwichil meyajb'eeb'.** Le'ek ad'a'a Junb'el Tukul Uyotochil yan ti'i uwichil meyaj ka uyila' ka' ilb'a'anäk a kånänb'ajil ti'ijoo' a ch'ajomoo' ichil ukuuch aj k'oja'an ichil tulakal utusa'anil ti'i il kuxtal.

**Ka' jätzil. Jaab'.** P'aati ti uchukul jaab' ti il ich pediatriiyaja, le'ekoo' a wäklajun (16) jaab', junlajun uj etel b'olon ti ka'käl (29) k'in, ka' llb'a'anäk a Kånänb'ajil ti'ijoo' a Ch'ajomoo' ichil Ukuuch aj K'oja'an.

**Ox jätzil. Much'kinb'eeb'al ti'i ka' ilb'a'anikoo'.** Tal uyaalb'il ka' Uyiloo' a Kånänb'ajil ichil Ukuuch il K'oja'an, le'ek b'el uka'a b'etab'a'anil ti b'aala':

- A) Tulakal a k'oja'anoo' a yan wuklajun (17) jaab'a a uk'atoo' ka' ilb'a'anikoo', tub'a walak umanäloo' ti jomol, up'a'atil ichil uyotochil k'oja'an wa chen b'eel ilb'il (ich ka'ax b'ikii' wichil meyaja) yan uyilb'illoo' ichil akuuchil ti pediatriiyaja ich ketil etel ad'a'a tukulu:
- a. Ich jomolil: Tulakal a k'oja'an a yan wuklajun (17) jaab'a ka' xi'ik ilb'a'anil ichil ukuuch k'oja'ana b'el uka'a uyiloo' ichil akuuch ti pediatriiyaja.
  - b. P'aatil ichil kuuch k'oja'an: Tulakal a k'oja'an a yan wuklajun (17) jaab'a ka uk'atiintoo' a p'aatil ichil ukuuch k'oja'ana b'el uka'a uyiloo' ich kuuch ti pediatriiyaja.
  - c. Il k'oja'an ich junpaay wichil k'oja'anil: Tulakal a k'oja'an a yan wuklajun (17) jaab' ka uk'atiinte ka' ilb'a'anik ichil a patalil tz'äkyaja, b'el uka'a ilb'a'anil ichil ujump'eelil il k'oja'an ti pediatria, le'ek ti b'iki ka paatakoo' iyila' uwichil ti a pediatriiyaja.
  - d. B'a'la'anil etel natzilil: Tulakal a k'oja'an a yan wuklajun (17) jaab' a b'a'ala'an wa xan ka uk'atiinte a b'eel ich kuuch ti na'tzili b'el uka'a b'ensab'a'anil ichil aj il k'oja'an ti Gineco-obstetricia ti yotochil k'oja'an tanak uyilb'a'anil a kich'pan känänb'eeb' ti'i chu'u.

## UKAJEEB' II

### UJOB'EEB' UK'AB'EETIL

**Kän jätzil: Tzikb'alb'eeb'.** Le'ek ad'a'a muk't'ana ti Junb'el Tukul Uyotochil, yan umansab'a'anil etel uyaalb'a'anil ichil a t'an ich t'an, Gariifuna etel xan Xiinca tib'aala'.

**Jo' jätzil: Uyanil.** Le'ek ad'a'a muk't'ana ti Junb'el Tukul Uyotochil b'el uka'a ti yantal uyanil ti ulaak' uk'inik ka ad'ab'a'anik ichil Eeltab'äl Ichil a Kaja.

  
DOCTORA MARÍA AMELIA FLORES GONZÁLEZ  
MINISTRA DE SALUD PÚBLICA Y ASISTENCIA SOCIAL

